

Міжнародний семінар «Поза націоналізмом: культурні процеси у Центрально-Східній Європі у XX столітті»

Центр мовної історії Центрально-Східної Європи

CEELBAS
Centre for East European Language Based Area Studies

www.ceelbas.ac.uk

25–26 лютого 2010 року у Львові з ініціативи британського між-університетського Центру у сфері східноєвропейських мовних студій (CEELBAS – Centre for East European Language-Based Area Studies) відбувся міжнародний семінар. Дводенний захід, що його zorganizували керівник CEELBAS доктор Роберт Пайра за підтримки академічного директора Центру доктора Тарика Амара та академічного координатора Центру доктора Ірини Мацевко, проведено в Центрі міської історії Центрально-Східної Європи.

Організатори прагнули привернути увагу до новаторських досліджень молодих науковців, що працюють у цьому регіоні. Семінар зібрав близько 30 учасників, на ньому було виголошено чотири основні доповіді.

Завданням семінару було дослідити культурні – у широкому розумінні цього слова – теми, що виходять поза «націоналістичний» дискурс або ставляться до нього як до головної категорії аналізу критично. Виголошені доповіді продемонстрували межі, але також і потенціал ідеї культури як способу подолати рамки націоналізму.

Професор Алекс Вель (Українікум у Грайфсвальді) розпочав семінар зіставленням самоконструйованих політичних ідентичностей Гавела та Ющенка. Ні той, ні той, зробив висновок дослідник, не спромігся повністю вийти за межі націоналістичних поглядів, хоч обидва і сприяли утвердженню центрально-європейського дискурсу.

В інших доповідях, попри різноманітність дослідницьких фокусів, також

заторкнуто суміжні теми конструювання ідентичностей із використанням культури. Катерина Рубан (докторант, Києво-Могилянська академія) виконала порівняльне теоретичне дослідження реконструкції Києва та Львова як «національних» міст. Вільям Блекер (докторант, Школа слов'янських та східноєвропейських студій, Лондон) увів літературний контрапункт, сфокусувавшись на спробі літературно-поетичного угруповання «Бу-Ба-Бу» творити українську урбаністичну літературу, послуговуючись ідеєю «Центральної Європи».

Дві доповіді було присвячено театрові. Роберт Пайра (PhD, викладач, Оксфорд) розглянув Львівський міський театр у 1918–1939 роках як спотвореновальну призму, що видозмінювала централізовану накинута націоналістичну політику Варшави дією певних чинників, як-от естетика, місцеві інтереси, сприйняття місцевої культури та традиції. Майгїл Фовлер (PhD аспірант, Принстон), залучивши розповіді очевидців, виконав детальний аналіз того, як Совєли під час першої окупації 1939–1941 років трансформували міську театральну сцену у строго етно-національному напрямку.

Оксана Винник (докторантка Києво-Могилянської академії) показала те, як львівські обивателі у 1914–1915 роках конструювали уявлення про російського солдата як про «Іншого»: образ набув екзотичного та орієнтального забарвлення через віддавна притаманну львів'янам схильність ідентифікувати своє місто як «західне».

Олександр Надтока (докторант Києво-Могилянської академії), досліджуючи

міський текст Белграда в інтерпретації його мешканців, відзначає обмеженість транснаціональних дискурсів, надто там, де «національне» середовище формувалося водночас із багатонаціональною державою.

Агнешка Куделька (докторант, Потсдам) розглянула політику пам'яті у Львові 1867–1939 років і роль у її виконанні багатьох чинників: місцевих громад, територіальних адміністрацій та місцевих етнічних груп і груп за інтересами. Наголосивши польський пріоритет в ухваленні рішень, вона показала наявність простору і для інших видів вираження, надто в передмісті, а ще на міському Личаківському цвинтарі, де могила Івана Франка функціонувала як прототип національного меморіалу.

Юлія Кисла (докторант, Київ і Будапешт) зосередилася на окремому випадку в політиці пам'яті: на особі ватажка комсомольського антифашистського підпілля у Полтаві в 1941–1942 роках Лялі (Олени) Убийвовк, про яку за совєтських часів плекали пам'ять як про героїню Великої Вітчизняної війни. Дослідниця вказала на деякі суперечності цього образу, витвореного засобами українського нарративу ідентичності, який побутував у совєтський період.

Говорячи про ці наукові праці, пленарні доповідачі звертали увагу на складнощі використання культурних чинників для заміни націоналістичної системи координат. Професор Ярослав Грицак (Львів) визнав, що академічні наукові дослідження прагнуть вийти за межі чинних моделей, але націоналістична система координат і

далі лишається важливою аналітичною категорією. Доктор Нелі Бекус (Варшава) також нагадала нам, що, приміром, у Білорусі меншини (особливо польська) все ще домагаються культурних прав саме в національній формі.

Попри це, учасники погодилися, що нова і для сучасних гуманітарних наук, і для виступів на цьому семінарі тема досліджень у кілька способів продемонструвала значення нюансів для покращення нашого розуміння націоналізму: 1) приділивши увагу культурним чинникам, що розбивають на складники ідею націоналізму як комплексного явища з єдиним державним центром, 2) дослідивши міста, такі як місце цього семінару – наш Львів, де транснаціональні потоки визначають їхні історичні риси. Професор Яцек Пурхла (Краків) також звернув увагу на тенденцію в архітектурній та культурно-історичній політиці і спільно з професором Ярославом Грицаком наголосив, що необхідно бути обережними, застосовуючи західні парадигми до Центрально-Східної Європи. І хоча семінар не досяг мети у подоланні рамок націоналізму, нові дослідження демонструють, що потрібно й далі працювати у галузі культури, аби долучити набагато більше досліджень про регіональну етнічну та політичну історію. З огляду на це заплановано опублікувати згодом збірку вибраних доповідей на цьому семінарі.

Роберт Пайра